

TÕNIS KINDI TEGEVUS PÄRAST EESTIST LAHKUMIST

Ü. Oll, K. Annuk

Kui 1944. aasta sügisel oli Eesti libisemas uuesti Nõukogude Liidu hõlma alla, tulid kiired ja kibedad päevad väga paljudele eestlastele. Eeskätt pidid oma elu säilitamise peale mõtlema iseseisvus- ja Saksa okupatsiooni aegsed tegelased ning Saksa sõjaväemundrit kandnud mehed.

Ei võinud siia jääda Vene väge ootama ka Tõnis Kint (kuni 1939. a. Kind). Ta oli seisnud küüditatavate nimekirjas juba 1941. aastal, kuid õnnekombel pääsenud. Oli selge, et teistkordne pääsemine ei õnnestu, ta pidi Eestimaalt lahkuma.

Kodumaa jättis ta seljataha 22. septembril 1944 Põõsaspea sadamast väikese kalapaadiga merele jõudes. Samal päeval vallutas Punaarmee Tallinna. Paat maabus Norrtälje lahes asuval saarel, mis kannab nime "Enkär", 23/24. septembri öösel. Esimeseks vastuvõtjaks oli saarel asunud sõjaväe valvemeeskond. Järgnesid põgenikelaagrid, mida oli ühtekokku viis või kuus, tühjust täis periood. Alles 1945. a. algul, viibides Kummelnäsi laagris, võis hakata tööd otsima. Vabale tööturule minna oli raske, sest rootsi keel ei olnud suus. Üliõpilasena oli T. Kint viibinud praktikal Taanis ja nähtavasti omandanud seal omajagu ka taani keelt, kuid rootsi keelega ei olnud ta tõsisemalt kokku puutunud.

Taanist 1924. aastal koju pöördudes oli ta külastanud aga ka Norra ja Rootsi põllumajandusametust ja oli siin ka mõne inimesega tuttavaks saanud. Üks neist oli nüüdne (s.o. 1945. a.) Rootsi Põllumajandusülikooli professor Ludwig Nanneson, kellega T. Kint otsustas ühendusse astuda. Professori eestkostel õnnestuski tal laagrist välja pääseda, ta võeti tööle agraarökonomika instituuti. Siin töötas ta abijõuna arhiivis kuni 1949. aastani. Muide olgu öeldud, et hiljem korraldatud ankeediküsitluse andmetel alustas 43-st Rootsi põgenenud agronoomist 26 oma uude ellu sisseelamist arhiivis. Sellist teed toetas mingil määral ka Rootsi valitsus.

1948. aastal oli moodustatud Stockholmi lääni põllumajanduskomisjon (Lantbruksnämnd), sinna aitas 1949. aastal T. Kindil assistendikoha kätte võidelda agraarökonomika professor Nils Westermark. Tuli tegelda talude ratsionaliseerimisprobleemidega. See koht oli siiski ajutine. 1951. aastal sai T. Kint töökoha Põllumajanduse Tootmisbüroos (Lantbrukets Driftsbyrå). Kuid ka siia ei jäänud ta väga kauaks, sest see asutus reorganiseeriti. Alates 1954. aastast töötas ta Rootsi Põllumajandusliidu (Lantbruksförbundet) poolt ellukutsutud Põllumajanduse Uurimisinstituudis (Jordbrukets Utredningsinstitut). Tema tööks sai põllumajandustöötajate sotsiaalolude uurimine, millele lisandus rida kõrvalülesandeid, nagu aedviljade tootmise ja turustamise ning põllumajandussaaduste hindade jms. uurimine. Instituuti jäi ta ametisse pikaks ajaks, kuni vanaduspensionile siirdumiseni 1971. aastal.

Kindlasti oli T. Kindi töö oma erialal viljakas, sest tal kui endisel Põllutöökoja direktoril ja tegelikul põllumehel olid ulatuslikud teadmised ja kogemused juba Eestist lahkudes kaasa võtta. Paraku ei ole sellest aga ajaloo jaoks vahetult alles jäänud peaaegu mitte midagi. See oli jooksev töö, millest sattus väga vähe trükki. T. Kint ei ole koostanud oma trükitööde nimekirja, nähtavasti ei leidnud ta selleks aega. Otseselt seda rida, mida ta ajas Eestis, jätkata ei saanud ja nähtavasti ei olnud tema ametipositsioon ka nii kõrge, et Rootsi põllumajanduse kohta suuri üldistusi teha.

Vähetest materjalidest, mis tema uurimisinstituudi aegsest tööst ettekande koostajate kätte on puutunud, selgub, et tal tuli tegelda peaaegu samasuguste probleemidega, millega tegeldakse praeguses Eesti põllumajanduses. Rootsis oli alanud põllumajanduse kokkutõmbamise aeg, seda protsessi on ta tabavalt nimetanud põllumajanduse väliseks ratsionaliseerimiseks vastukaaluks sisemisele e. tõelisele ratsionaliseerimisele. Väline ratsionaliseerimine seisnes talude arvu vähendamises ja nende pindala suurenemises. Sellise arengu tagajärjeks oli rahva äravool maalt linna, mis lõhkus maaeluks vajaliku infrastruktuuri. Tuli tegelda järelejäanud maarahva huvide kaitsmisega, mis lõpptulemusena viis selleni, et põllumajanduse välise ratsionaliseerimise efekt kustus. Vastupidi, kogusummas tuli riigil hakata põllumajandusele järjest rohkem peale maksma – tasuvusest ei saanud enam üldse

rääkida. T. Kint suhtus seepärast kriitiliselt Rootsi valitsuse põllumajanduspoliitikasse. Ta kirjutas: *Rootsi senine maastikupilt muutub, viljapõldude ja aedade asemel haigutab linlasele vastu pätistunud maastikupilt võsastunud kultuurmaaga ja lagunenud taluhoonetega... Põldude harimata jätmine ja põllumajandustoodangu vähenemine on ebanormaalne nähe, sest arengumaades kannatavad suured rahvahulgad alatoitluse all.*

Rohkem kui kutsetöö on meile tuntud ja ka kaalukam T. Kindi tegevus väliseestlaste organisatsioonides. Järgnevalt ongi põgusalt sellel tööl peatatud.

Eesti Agronoomide Selts Rootsis. Esimeseks eesti agronoomide ühendavaks kutseorganisatsiooniks, mis Rootsis käima pandi, oli Eesti Agronoomide Selts Rootsis (EASR). Selle asutamist arutati mitteametlikul koosolekul 8. aprillil 1945. Koosolekust võttis osa 12 agronoomi, nende seas ka T. Kint. Asutamiskoosolekul (29. aprillil 1945) teda aga ei olnud. Küllap oli see puudumine põhjuseks, miks ta jäi EASR-i juhtimisest kõrvale. Selgub, et ta ei ole esinenud ka ühegi ettekandega EASR-i aastakoosolekul. Näib, et tema tagasihoidlikud suhted selle organisatsiooniga kestsid üsna kaua. Kui EASR hakkas valima auliikmeid, ei olnud esialgu T. Kinti nende seas, selle au osaliseks sai ta alles 1980. aastal (A. Nõmmik ja J. Kalm 1948. a., R. Allmann 1952. a., J. Mets 1958. a., N. Rootsi 1963. a., A. Reintamm 1970. a., A. Kivimäe 1978. a.). 1986. a. andis EASR oma toimetiste sarjas välja T. Kindi *Mälestuskilde Eesti elust ja põllumajandusest*.

Vabade Eestlaste Põllumajandusliit. Et Eesti Komitee juures oli põllumajanduse sektsioon, siis tekkis vajadus selle ja EASR tegevuse koordineerimiseks. Selleks korraldati 26. juunil 1949 kahe organisatsiooni ühine suvepäev, millel moodustati 5-liikmeline eritoimkond, kelle ülesandeks jäi põhikirja ja tegevuskava väljatöötamine. 5. märtsil 1950 toimus Stockholmis Eesti Komitee ruumides Vabade Eestlaste Põllumajandusliidu esimene üldkoosolek. Koosolekut juhatas R. Allmann, protokollis H. Leesment. Valiti 7-liikmeline juhatus, milles laekuri ameti päris T. Kint (esimeheks sai R. Penno).

1948. aastal oli moodustatud Euroopa Põllumajandusliit (Confederation Europeenne d'Agriculture, CEA). Selle liikmeks kavatses astuda ka Vabade Eestlaste Põllumajandusliit (VEPL). 1950. aastal saigi VEPL CEA alaliseks külalisliikmeks, 1956. a. õnnestus saada CEA täieõiguslikuks liikmeks. VEPL oli ainuke eksiilorganisatsioon, kes oli CEA täieõiguslik liige, teiste Ida-Euroopa maade vastavad organisatsioonid millegipärast nii kaugele ei jõudnud.

VEPL-i töös oli kaks põhisuunda, mis mõlemad on sügava jälje järele jätnud. Esiteks aastaraamatute väljaandmine ja teiseks CEA kongressidest osavõtmine. VEPL-i aastaraamatuid ilmus 20. Neis aastaraamatutes on ühtekokku 364 kirjutist, millest 38 autoriks on T. Kint. Aastaraamatute temaatika on väga mitmekülgne. Siin käsitletakse nii EASR-i kui VEPL-i tegevust, CEA kongresse, Kanada Eesti Agronoomide Koondise ja USA Agronoomide Seltsi tegevust jpm. Need on praegu Eesti põllumajanduse ajaloo uurijatele väga väärtuslikuks allikmaterjaliks.

CEA kongressidest hakati osa võtma 1950. aastal. Tol aastal toimus see Strasbourgis, VEPL-i esindajatena pidid kohal olema selle esimees R. Penno ja E. Uustalu. Haiguse tõttu ei saanud R. Penno siiski kongressile sõita, kohal oli vaid E. Uustalu. Ta levitas kongressi liikmetele VEPL-i läkitust, milles teadvustati Eestis kollektiviseerimisega tekkinud üllirasket olukorda. Järgnevatest kongressidest võttis T. Kint paljukordselt osa, ühtekokku 15...20 korda (täpset arvu ei olnud võimalik kindlaks teha). Alati selgitas ta Eesti põllumajanduse seisukorda ja enamasti ikka varem paljundatud materjalide abil. Näiteks 1953. a. Sevillas toimunud kongressil jagati delegaatidele välja prantsuskeelne memorandum (T. Kint esines ettekandega).

1958. aastal peeti CEA 10. juubelikonverents. T. Kint esines jälle sõnavõtuga, milles valgustas Nõukogude Eesti olusid, eriti põllumajanduse olukorda.

1989. aastal täitis 100 aastat Euroopa Põllumajandusliidu asutamisest (algul töötas Rahvusvahelise Põllumajanduse Komisjoni CIA – nime all). Seda tähistati kongressiga Walesis. Et eelmisest kongressist Grazis Tõnis Kint osa ei võtnud ja et kõrge ea tõttu (93 aastat) ta juubelikongressile ei jõudnud, otsustas CEA peasekretär W. Straub teda austada erikirjaga. See kiri, mis on ligi kaks lehekülge tihedalt täis tipitud, vääriks täielikult äratõlkimist. Ajanappuse tõttu esitame seda siinkohal osaliselt.

Sissejuhatavas osas mainib kirja saatja, et organisatsiooni 100. aastapäev on küllaldaseks põhjuseks mõelda mehele, kes on meie organisatsiooniga olnud mitme aastakümne jooksul tihedalt seotud, eriti kui see on oma kohusetunde ja täpsusega muutunud CEA silmnähtavaks osaks. Edasi viidatakse T. Kindi tööle.

Te olite juba kahe maailmasõja vahelistel aastatel CIA delegaat ja usin kaastöötaja. Põllumajandusspetsialistina olite juba 1920...30-ndatel aastatel tuntud mitte üksnes Ida-Euroopas ja Skandinaavias, vaid ka Läänes. Kui Te olite Eestis Põllutöökoja direktor, siis olid Teil tihedad sidemed Bonn-Poppelsdorfi põllumajandusteaduskonnaga (seda külastasite alles mõne aasta eest).

Tuletatakse meelde T. Kindi tegevust nõuandeteenistuse alal. *Nõnda sündis 1939. aastal Teie tuntud saksakeelne töö "Nõuandeteenistuse süsteemist kolmes Balti vabariigis".* Meenutatakse Põllutöökoja aastaraamatuid, mida T. Kindi ettevõtmisel Eestis välja anti.

Edasi rõhutatakse T. Kindi hindamatut tööd Eesti eksiilvalitsuse juhina ning VEPL-i esimehena.

Kui nüüd on Euroopas, eriti aga CEA-s, Eesti põllumajanduse olukorrast hea ülevaade, siis seda tänu Teie aktiivsusele. Oma huvitatuse, rahvusvahelised kogemused ja järjekindla panuse pole Te suutnud anda ainuüksi oma kaasmaalaste heaks, Te olete palju andnud ka CEA-le ja selle liikmesorganisatsioonidele. Te olete ikka eeskujulik eurooplane olnud, kes alati üle kitsaste rahvuspiiride vaatab.

Täna, CEA 100. aastapäeval, täname Teid kui professor Lauri ja minister Hermese vana sõpra kõige eest, mida Te olete oma maa ja Euroopa põllumeeste heaks teinud. Me ühendame õeldu sooviga, et Teil jätkuks tervist ja edasist loomisvõimet!

Eesti Komitee. Rootsisis moodustati Eesti Komitee veel enne, kui algas põgenike vool Eestist Rootsi, 26. märtsil 1944. Selle koosseisus oli 30 liiget, kes olid mitmesugusel teel Rootsi saanud, põhiliselt siiski Soome kaudu. Komitee esimeheks valiti Rudolf Penno, kes kunagises Eesti parteilises parlamendis esindas väikepõllupidajaid (asunikke), ta oli ka viimase Riigivolikogu abiesimees. Eesti Komitee abistas siia saabuvald põgenikke, kuid ei olnud poliitiline organisatsioon. Eesti Komitee põhiülesandeks oli eesti koolide asutamine ja käigus hoidmine ning ajalehe *Teataja* väljaandmine. Tõnis Kint osales *Teataja* väljaandmisel. Seda küll mitte pagulaselul esimestel aastatel, vaid veidi hiljem: 1956...1958 oli ta juhatuse esimees, toimetuse kolleegiumis on ta olnud aga pikemat aega. Aastatel 1957...1958 oli T. Kint *Teataja* toimetajaks koos H. Kiiskiga.

Eesti Demokraatlik Klubi, Eesti Organisatsioonide Liit ja Eestluse Koostöö Keskus. Rootsisis oli pagulastel keelatud poliitikaga tegelda. Kuid see keeld oli formaalne, sellest ei peetud kinni, peagi hakkasid endised poliitilised erakonnad end taastama, juurde tekkis veel poliitilisi rühmitusi.

1945. aastal tekkis (viie poliitilise rühmituse baasil) Eesti Demokraatlik Klubi, milles olid kesksel kohal Rudolf Penno, Johannes Sikkar, Helmut Maandi, Eerik Laid ja Heinrich Mark. Selles klubis nägi aga peaminister presidendi ülesannetes August Rei kahtlast ettevõtet ja lõi vastukaaluks teise organisatsiooni – Eesti Organisatsioonide Liidu Rootsisis. Sellesse liitu kuulus 14 eesti organisatsiooni. Paraku ei saanud Eesti Organisatsioonide Liit jalgu alla. Selle asemel asutati aga rahvuslikku ühtsust (parteideta) taotlev organisatsioon Eestluse Koostöö Keskus (EKK). Ka selle organiseerijaks oli A. Rei koos Otto Pukiga. Nüüd astuvad poliitikasse ka kaks omaaegset konkurenti Tõnis Kint ja Artur Ekbaum. Neist saavad EKK juhtivad tegelased.

Nõnda olid siis juba 1945. aastal pagulaspoliitikud jagunenud kaheks: ühed, kes pooldasid parteide teket (R. Penno, H. Maandi, H. Mark jt.), teine pool parteideta rahvusühtsuse pooldajad (A. Rei, O. Pukk, T. Kint jt.).

Eesti Rahvusnõukogu. Ühise seisukoha puudumine ei olnud väliseestlaste tuleviku-püüdeid silmas pidades õigustatud. Suurte raskustega jõuti siiski nii kaugele, et 12. mail 1947. aastal loodi Eesti Rahvusnõukogu, asutajaliikmete seas, keda oli ühtekokku 19, oli ka Tõnis Kint. Esimeheks sai A. Rei. 20. detsembril 1947 fikseeris rahvusnõukogu tegutsemise üldpoliitilised seisukohad. ERN pidi olema omaaegsete erakondade ja hiljem tekkinud rühmituste koalitsiooniks, mille tegevust pidi juhtima valitsus. Tõnis Kint oli Eesti rahvusnõukogu esimeheks aastatel 1971...1975. Segadused ja diskussioonid kestsid aga valitsuse ümber, kes sisuliselt oma tööd ei teinud. Rahvusnõukogusse kuuluvad põllumehed esotsas

Tõnis Kindiga esitasid August Reile nõudmise valitsusaparaat korda seada. 1947. aasta detsembris otsustati, et valitsus tuleb kujundada erakondade võimalikult laia koalitsioonina.

Tõnis Kint oli omaaegse põllumeeste erakonna liikmena küll väga aktiivselt tegev, kuigi ta oma erakonna, mille üks tiib muudeti 1962. aastal Eesti Demokraatlikuks Uniooniks, liidriks ei olnud.

Eksiilvalitsuse määras presidendi ülesannetes tegutsev A. Rei ametisse Oslos 12. jaanuaril 1953 ja selles oli T. Kint põllutööministriks ning sõjaministri kt-ks (Gustav Suits oli haridusminister ja sotsiaalministri kt.). Valitsus moodustati Norras seepärast, et Rootsis polnud pagulastel sellist õigust. Esimesele valitsusele järgnes veel neli valitsust (1962, 1964, 1971 ja 1990).

Poolteist kuud hiljem (1953) sündis Saksamaal aga veel teine eksiilvalitsus kindral Johan Holbergiga eesotsas. Seal moodustati ka presidendi asetäitja ametkoht, kelleks valiti Alfred Maurer. Põllutööministriks sai selles valitsuses dr. agr. Ilmar Raamot. Paraku suri Holbergi valitsus varsti välja.

Kui A. Rei reformeeris 1962. aastal valitsust, jäi T. Kint endiselt põllutööministriks. 1964. aastal, pärast A. Rei surma, seadis valitsuse kokku Aleksander Varma, kes oli varem olnud peaministri asetäitja. Nüüd saab T. Kint lisaks endistele ametitele peaministri asetäitja kohustused. Selles valitsuses oli haridusministriks Elmar Järvesoo, kes elas USA-s.

Aleksander Varma valitsus ei tegutsenud kuigi aktiivselt, seda enam et peaminister ise oli ka Eesti esindaja Pariisis. 23. detsembril 1970 A. Varma suri ja nüüd tõusis välis-Eesti esimeseks meheks, kui valitsuse rida pidi minna, Tõnis Kint. Tema valitsuses olid järgmised ministrid: Heinrich Mark peaministri asetäitja ja sõjaminister, August Koern välisminister, Aksel Mark siseminister, Arvo Horm majandusminister, Elmar Järvesoo põllutööminister, Juhan Käis teedeminister, Edgar V. Saks haridusminister, Heino Valvur sotsiaalminister, August Kärnsa kohtuminister ja Renate Kaasik portfelli minister.

Tõnis Kindi tegevus peaministrina presidendi ülesannetes oli aktiivne. On märgitud, et kui eelmine peaminister, s.t. August Varma tegutses tagasihoidlikult, siis Tõnis Kint hakkas kohe ägedalt peale. See pealehakkamine tähendas memorandumite, deklaratsioonide ja teiste diplomaatiliste dokumentide kirjutamist ja levitamist. Seda tööd tegi ta välisminister August Koerni, kelle kabinet oli Kopenhaagenis, abiga.

Üheks T. Kindi ettevõtmiseks, mis paraku sai ka kõva kriitikat, oli see, et ta hakkas Rootsis organiseerima Eesti Kaitseliitu. See ettevõtmine tuli lõpetada, sest Rootsi kui neutraalne riik ei saanud lubada oma territooriumil teise riigi sõjaväeliste koondiste tegutsemist.

T. Kint jäi peaministriks presidendi ülesannetes kuni 1990. aasta alguseni, seega oli ta selles ametis pea kaks aastakümnet, kauem kui ükski teine eksiilvalitsuse peaminister, rääkimata kõikidest Eesti Vabariigis tegutsenud peaministritest. Oma kõrge koha loovutas ta oma asetäitjale Heinrich Margile, kes omakorda andis selle sümbolise üle 7. okt. 1992 Riigikogu poolt valitud vabariigi presidendile Lennart Merile.

Viimased aastad. Kui Tõnis Kint poliitilisest tegevusest loobus, oli ta juba 93-aastane. Võib küsida: missuguses riigis ja mis ajal on peaministriks olnud nii kõrges eas mees? Ega ei ole olnud vist küll mitte kedagi ega mitte kusagil. Churchill ja Adenauer lahkusid enne 90-aastaseks saamist. Ainult et sellisel võrdlusel on üks nõrk koht: Churchill ja Adenauer olid faktiliselt eksisteerivate ja maailmapoliitikas kesksel kohal olevate riikide eesotsas, Tõnis Kindil oli riik vaid paberi peal hoida. Mitmed kunagi väga aktiivselt tegutsenud eesti pagulasorganisatsioonid Rootsis olid ära vajunud või ära vajumas, sest nad olid end ammenanud.

Tõnis Kint elas pärast peaministri ameti üleandmist vähem kui aasta. Ta suri Örn-sköldsviki haiglas 5. jaanuaril 1991 ja maeti Stockholmi Metsakalmistule.

Lõpetuseks olgu öeldud, et Tõnis Kint oli suur aatemees, kelle sarnaseid oleks väga vaja ka praeguses Eesti Vabariigis.